

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, Бондаря Олександра Сергійовича на дисертацію Клец Тетяни Сергіївни «Штрафна відповідальність роботодавця за порушення законодавства про працю», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 12.00.05 – трудове право; право соціального забезпечення

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Як зазначає сам автор, сучасне трудове законодавство розвивається в умовах євроінтеграційних процесів при тому, що домінуючий нормативно-правовий акт в сфері трудових відносин приймався ще з радянських часів, містить багато застарілих норм та вже не відповідає вимогам сьогодення, що ставляться в сфері праці та виробництва. Навіть попри те, що до чинного Кодексу законів про працю України була внесена достатня кількість змін та доповнень, доволі актуальним залишається питання розробки та прийняття нового Трудового кодексу України. Розробка дієвих механізмів притягнення роботодавця до відповідальності за порушення трудового законодавства є однією із гарантій забезпечення з боку держави трудових прав працівників. Постає необхідність теоретико-методологічного обґрунтування деліктоздатності роботодавця та розробки комплексного, теоретично обґрунтованого та практично виваженого інституту трудового права – трудово-правової відповідальності роботодавця за порушення законодавства про працю. Під час даної розробки, важливо зробити акцент на недопущенні уникнення роботодавцем такої відповідальності через заміну ним одного виду юридичної відповідальності іншим, а також здійснення інших маніпуляцій. Перегляд сучасних підходів до теоретичного розуміння та практичного застосування системи державного примусу по відношенню до роботодавців набуває особливої актуальності в цьому контексті. Видається першочерговим розробка не лише пропозицій щодо внесення змін в діюче законодавство, але і розробка нової концепції практичного закріплення трудово-правової відповідальності роботодавця шляхом об'єднання різних видів юридичної відповідальності створюючи самостійний інститут штрафної відповідальності. Дисертація виконана відповідно до Тематики наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020-2024 роки, затвердженої наказом МВС України від 11.06.2020 № 454; положень Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» (Указ Президента України № 5/2015); Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України № 392/2020); а також Переліку загальноуніверситетських тем наукових досліджень Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ на період до 2023 року (державний реєстраційний номер 0118U100431), в якій дисертантом на основі аналізу вітчизняних та зарубіжних наукових джерел, чинного законодавства з питань застосування до роботодавця державного примусу у вигляді штрафної відповідальності, досліджувалися правова

природа, сутність та зміст такого виду відповідальності, а також процедура притягнення до неї.

Особистий внесок дисертанта в отриманих наукових результатах. Дисертаційне дослідження є самостійною науковою роботою, в якій розвинуто теоретико-методологічні засади та досліджено практику притягнення роботодавців до штрафної відповідальності за порушення законодавства про працю. У роботі всі наукові положення, висновки та пропозиції одержані дисертантом особисто. Результати дисертаційного дослідження викладені в одноосібних опублікованих працях.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх наукова новизна. Тема роботи та обґрунтування її актуальності визначили мету дослідження, яка полягає у пошуку нових теоретико-методологічних засад та розробці практичних рекомендацій щодо створення самостійного окремого комплексу засобів державного примусу у вигляді інституту штрафної відповідальності роботодавця. Задля досягнення мети автором послідовно було сформульовано низку наукових завдань, які забезпечили не тільки змістовний теоретичний аналіз досліджуваних об'єкта дослідження (система організаційно-правового забезпечення штрафної відповідальності роботодавців за порушення законодавства про працю) та його предмета (механізм реалізації на практиці процесу притягнення роботодавців до штрафної відповідальності за порушення законодавства про працю), а й сприяли опрацюванню дисертантом висновків та рекомендацій. Як показує ознайомлення із текстом дисертації, всі завдання здобувачем повністю виконані на належному науково-теоретичному рівні. Формулювання об'єкта та предмета дослідження зауважень не викликає.

Ознайомлення із структурою дисертації характеризує її як системне та комплексне дослідження. Складові змісту роботи взаємно пов'язані між собою, утворюють можливість для послідовного розкриття найбільш важливих аспектів означеної в роботі проблематики.

Методологічну основу дисертації становлять загальні та спеціальні методи наукового пізнання, виважене та послідовне використання яких здобувачем дозволило отримати науково-обґрунтовані результати, висновки та практично значимі пропозиції і рекомендації.

Науково-теоретичним підґрунтям дисертації постали наукові праці фахівців у галузі теорії держави і права, трудового права, конституційного права, інших галузевих наук, у тому числі зарубіжних дослідників. Такий підхід забезпечив авторові проведення всебічного аналізу об'єкта та предмета дослідження, а також можливість вирішення поставлених в роботі завдань на належному науковому рівні.

Щодо загальної оцінки змісту дисертаційного дослідження, то значна частина висновків, рекомендацій та пропозицій, що наведені автором в роботі, викликають загальний інтерес і зацікавленість.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших у вітчизняній науці трудового права комплексних

досліджень теоретичних засад, способів і механізмів забезпечення притягнення роботодавця до штрафної відповідальності за порушення законодавства про працю. У результаті виконаного дослідження сформульовано низку нових теоретичних положень, обґрунтовано висновки, рекомендації та пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства України.

На особливу увагу заслуговують наступні положення, висновки, рекомендації та пропозиції, що викладені в дисертаційному дослідженні Клец Тетяни Сергіївни, які найбільш наочно демонструють його наукову новизну, а також теоретичну та практичну цінність дисертації:

- здобувачем запропоновано визначати «поняття трудова правосуб'єктність роботодавця» в двох аспектах, а саме, як суб'єктивна та об'єктивна ознака роботодавця, де під першою слід розуміти здатність актом вольової дії набувати права та обов'язки роботодавця визначені законодавством, вчиняти дії спрямовані на практичну реалізацію такого кола правомочностей та здатність нести відповідальність за їх порушення або неналежне виконання, а друга визначає закріплений в законодавстві статус особи – учасника трудових відносин – який використовує найману працю, створює для цього необхідні умови, а також забезпечує відповідний рівень умов для працівників, в тому числі в частині оплати праці, її охорони та організації трудового процесу;

- зроблено висновок, що основним видом покарання роботодавця за порушення ним законодавства про працю виступає штраф, так само штрафні санкції виступають основним видом санкцій і в адміністративно-правовій, і в матеріальній відповідальності. А це дає всі підстави стверджувати про доцільність виокремлення в окремий вид трудової відповідальності роботодавця штрафної відповідальності за порушення законодавства про працю;

- доведено існування трудової відповідальності роботодавця за порушення законодавства про працю як перед працівником (як стороною трудового договору), так і перед державою (яка встановлює й визначає спеціальний режим правопорядку при реалізації трудових відносин);

- запропоновано перелік найважливіших організаційно-правових ознак штрафної відповідальності роботодавця;

- надано власне визначення поняття штрафної відповідальності, а саме, що це окремий спеціальний різновид трудової відповідальності за порушення роботодавцем трудового законодавства у формі проступку чи злочину, яка застосовується виключно у вигляді державного примусу із покладанням на роботодавця обов'язку сплатити заздалегідь встановлений за відповідне порушення розмір штрафу;

- запропоновано внести низку суттєвих змін в законодавчі акти, які регулюють трудові правовідносини в частині притягнення роботодавців до штрафної відповідальності, зокрема до Закону України «Про охорону праці» та Кодексу законів про працю України;

- розширено перелік підстав притягнення до штрафної відповідальності роботодавців який викладений в ст. 265 КЗпП України;

- запропоновано прийняти оновлений «Порядок накладення штрафів за порушення законодавства про працю та зайнятість населення» та його оновлена структура із значно більшим рівнем деталізації та глибиною правового регулювання відносин пов'язаних із розглядом та вирішенням справи про накладення штрафних санкцій тощо.

У роботі містяться й інші слушні положення, висновки та пропозиції.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Разом з тим, визнаючи загалом належний науково-теоретичний рівень роботи Клец Т.С. та її практичне значення, слід зазначити, що це не виключає критичного підходу до окремих висновків та пропозицій здобувача, зокрема, таких, як:

1. Слід позитивно відмітити те, що в дисертації авторка зазначає науковий доробок дослідження проблеми відповідальності роботодавця за порушення трудового законодавства, однак в дисертації не виокремлює здобутки кожного з авторів та не визначає ті питання, які залишились поза їх увагою та на яких присуті зосереджено увагу авторки;

2. В першому розділі дисертації авторка вірно відмічає, що деліктоздатність, як елемент трудової правосуб'єктності працівника визначає характер та змістовне навантаження договірному регулюванню відповідальності роботодавця за порушення трудового права виходячи із концептуальних детермінант визначених на законодавчому рівні. Але разом з тим, помилково визначає, що «без вчинення дій не відбувається набуття прав, так само як і настання відповідальності». З даним твердженням важко погодитись оскільки існують природні (абсолютні) права, які людина має вже від народження. Людина не має вчиняти жодних дії для того, щоб в неї виникли її невід'ємні права. Так само законами передбачено, що відповідальність може наставати і за бездіяльність, тобто людина може зазнати покарання за те що не вчинила жодних дії. Так, згідно Загальної декларації прав людини - всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах. Кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту недоторканність тощо. Відповідно до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права - право на життя є невід'ємне право кожної людини. Це право охороняється законом. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя тощо. Міжнародним пактом про економічні, соціальні і культурні права проголошено визнання гідності, властивої всім членам людської сім'ї, та рівних і невід'ємних прав їх що є основою свободи, справедливості і загального миру. Конституція України закріплює, що усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними. Кожна людина має невід'ємне право на життя тощо. Кодексом України про адміністративні правопорушення встановлено, що адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність. За Кримінальним кодексом України - кримінальним правопорушенням є

передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення;

3. У другому розділі своєї роботи дисертантка пропонує «виключити положення ст. 41, 188-1, 188-6, 230-1 із КУпАП та внести їх до Порядку накладення штрафів за порушення законодавства про працю та зайнятість населення, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17 липня 2013 р. № 509». Що на думку авторки значно підвищить ефективність реалізації Держпрацею відповідних функцій та суттєво спростить саму процедуру виконання відповідних приписів роботодавцем. Але разом з тим стає не зовсім зрозумілим на якій підставі суд керуючись у своїй діяльності положеннями КУпАП пуде виносити рішення про накладення штрафу на роботодавця за порушення трудового законодавства якщо відповідні норми з кодексу будуть виключені. Також беручи до уваги співвідношення нормативно-правових актів між собою, а саме їх юридичну силу, стає цілком очевидно, що КУпАП набув чинності на підставі прийняття Верховною Радою України Закону від 06.07.2005 № 2747-IV. Норми КУпАП мають силу закону. Закони України приймаються виключно Верховною Радою України. Згідно ст. 75 Конституції України - єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент - Верховна Рада України. Кабінет Міністрів України згідно ст. 113 Конституції України є вищим органом у системі органів виконавчої влади. Кабінет Міністрів України відповідальний перед Президентом України і Верховною Радою України, підконтрольний і підзвітний Верховній Раді України у межах, передбачених цією Конституцією. Кабінет Міністрів України в межах своєї компетенції видає постанови і розпорядження. Загально відомо, що Конституція України має найвищу юридичну силу, на підставі норм конституції приймаються закони України, які за своєю юридичною силою займають нижчу сходинку після Конституції України, а постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України приймаються на основі Конституції та законів України і мають відповідати ним. Тому на думку рецензента цілком неприпустимо виключати норми з КУпАП який має силу закону і розміщувати їх в Постанові Кабінету Міністрів України яка має нижчу юридичну силу по відношенню до КУпАП.

4. У третьому розділі дисертаційного дослідження авторка знову наголошує на тому, що все ж таки вбачається необхідність імплементації відповідних норм з КУпАП про притягнення до адміністративної відповідальності роботодавців за порушення трудового законодавства до КЗпП України шляхом їх повного перенесення з КУпАП, тобто наведені вище норми в КУпАП втратять свою чинність та будуть виключені. Тим самим протирічить своїм висновкам у другому розділі де ті самі статті КУпАП пропонувалось внести до Порядку накладення штрафів за порушення законодавства про працю та зайнятість населення, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17 липня 2013 р. № 509.

5. Результати дисертації потребують апробації в практичну діяльність та навчальний процес, який здійснюється зокрема у Навчально-науковому інституті права та інноваційної освіти ДДУВС.

В той же час висловлені зауваження характеризують багатоаспектність і складність проблеми, що досліджується здобувачем, і якщо потребує свого подальшого вдосконалення, а тому наведені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку проведеного Клец Тетяною Сергіївною дослідження.

Основні теоретичні положення, висновки дисертаційного дослідження автором викладено у шістьох наукових працях, опублікованих у наукових фахових юридичних виданнях України та наукових виданнях інших держав. Апробацію результатів дисертації здійснено шляхом оприлюднення їх на чотирьох науково-практичних конференціях. Порівняння змісту роботи та наукових праць Клец Т.С. засвідчує, що вони розкривають основний зміст дисертації.

Ознайомлення із текстом праці свідчить, що висновки та пропозиції, які містяться в ній, характеризуються єдністю змісту і свідчать про особистий вклад здобувача в юридичну науку. Виконане Клец Т.С. дисертаційне дослідження сприяє розв'язанню ряду теоретичних і практичних питань, що мають значення для підвищення ефективності та законності в діяльності державних органів та їх посадових осіб, які забезпечують нагляд і контроль за дотриманням трудового законодавства, а в разі його порушення притягнення винної особи до відповідальності.

Дисертаційне дослідження Клец Тетяни Сергіївни на тему «Штрафна відповідальність роботодавця за порушення законодавства про працю», подане на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії) відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів та спеціальності 12.00.05 – трудове право; право соціального забезпечення та може бути подане для розгляду на спеціалізованій вченій раді в порядку визначеному законодавством.

Рецензент:

**кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ**

Олександр БОНДАР

